

Laura Ervo

HE 89/2025 vp

Prosessioikeuden professori / Professor of Procedural Law

Oikeustieteellinen tiedekunta / Faculty of Law

Helsingin yliopisto / University of Helsinki

laura.ervo@helsinki.fi

Postiosoite / Mailing address

PL 4 / P.O. Box 4 (Yliopistonkatu 3)

Porthania, huone/room 581

00014 HELSINGIN YLIOPISTO / 00014 UNIVERSITY OF HELSINKI

Puh./Tel. +358 29 4122500 (work), +358 50 5978900 (work)

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys 89/2025 vp eduskunnalle pienten riita-asioiden menettelyä koskevaksi lainsäädännöksi

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeusapulakia, tuomioistuinmaksulakia, tuomioistuinharjoittelusta annettua lakia, eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille annettua lakia ja ryhmäkannelakia. Esityksellä säädettäisiin pienten riita-asioiden menettelystä. Se olisi kärjäoikeudessa noudatettava oikeudenkäyntimenettely, jossa käsiteltäisiin asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen perustuvat riita-asiat, jos riitaa olisi enintään 10 000 eurosta tai jos riidalla ei olisi rahamääräistä arvoa. Lisäksi edellytettäisiin, että asia olisi riitainen ja että se laadultaan ja laajuudeltaan soveltuisi pienten riita-asioiden menettelyyn. Pienten riita-asioiden menettelyssä määrää, jolla jutun hävinnyt asianosainen voitaisiin velvoittaa korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja, olisi rajoitettu. Menettely olisi myös täysimittaista riita-asian oikeudenkäyntiä yksinkertaisempi tapa käsitellä asia kärjäoikeudessa. Asianosaisen tulisi eräin poikkeuksin käyttää sähköistä asiointipalvelua toimittaessaan asiakirjoja kärjäoikeuteen.

Pyydettyinä asiantuntijalausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan:

Soveltamisala

Esityksessä uuden menettelyn nimeksi on valittu harhaanjohtavasti pienten riita-asioiden menettely siitä huolimatta, että soveltamisala on varsin rajoitettu. Menettely kattaisi vain asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen perustuvat riita-asiat, jotka koskisivat enintään 10 000 euroa. Menettelyssä voitaisiin käsitellä myös muita kuin rahassa mitattavia vaatimuksia, jos ne perustuisivat asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen. Hallituksen esityksen perusteluista saa käsityksen, että kyse olisi eräänlaisesta pilottihankkeesta. Kokemusten perusteella pienten riita-asioiden menettelyä voitaisiin myöhemmin laajentaa sovellettavaksi muihinkin pieniin riita-asioihin. Tätä kokeilua ei kuitenkaan ole esityksessä tarkemmin määritelty. Näin ollen on avoin kysymys, miten ja milloin menettelyn laajentamisen mahdollisuuksia selvitetäisiin. Koska jatkosuunnitelmat eivät vielä ole täsmentyneet, on harhaanjohtavaa käyttää nimikettä ”pienten riita-asioiden menettely”. Jos menettelystä halutaan säätää oikeudenkäymiskaassa, tulisi 6 a luvun otsikkoa muuttaa kuvaamaan menettelyn tosiasiallista soveltamisalaa. Jos menettelyä myöhemmin laajennetaan, edellyttää se joka tapauksessa lainmuutosta. Luvun otsikko olisi näin ollen siinä yhteydessä varsin helppo muuttaa. Sen takia ei ole perusteltua jo ennakollisesti kutsua menettelyä tosiasiallista soveltamisalaa laajemmalla nimikkeellä. Täten luvun otsikko voisi olla vaikkapa pienten vuokrasuhderiitojen menettely. Vielä johdonmukaisempi ja siten parempi ratkaisu olisi siirtää suunnitellun OK 6 a luvun sisältämät määräykset lakiin asuinhuoneiston vuokrauksesta. Tätä ratkaisua puoltaa myös se, että maallikkovuokralaiset ja maallikkovuokranantajat saisivat tiedon menettelystä ja löytäisivät säännökset helpommin, jos ne olisivat samassa laissa muiden vuokraamista koskevien määräysten kanssa. Tarkoituksenahan on, että maallikkoasianosaiset melko pitkälle pystyisivät ajamaan tai vastaamaan asiaansa yksin, joten säännösten helppo saatavuus on tästäkin näkökulmasta perusteltua.

Erittäin kapeaa soveltamisalaa voidaan kritisoida myös sisällöllisesti. Olisi ollut suotavaa helpottaa oikeuksiin ja tuomioistuimeen pääsyä säätämällä vastaava helpotus kattamaan myös muita pieniä riita-asioita. Näistä monet muutkin riidat kohdistuvat omaisuuden suojaan, joten tältä osin hallituksen esityksen perustelut eivät täysin vakuuta. Näin etenkin, koska menettelyn laajentamista koskeva suunnitelma tuntuu varsin epämääräiseltä. Mietinnössä 2025:15 todetaan s. 124 vain, että ”Oikeusministeriö seuraisi uuden lainsäädännön soveltamista tuomioistuimissa yleisellä tasolla. Pienten riita-asioiden menettelyn kehittämiseksi ja soveltamisalan mahdollisen laajentamisen arvioimiseksi uudistuksen vaikutuksista ja kehittämistarpeista olisi aiheellista tehdä tutkimus joitain vuosia lakiehdotusten voimaantulon jälkeen.”

Sähköinen asiointi

Sähköisiä toimintatapoja edistettäisiin edellyttämällä, että asianosaisten tulisi eräin poikkeuksin toimittaa kaikki asiakirjat käräjäoikeuteen sähköisessä asiointipalvelussa. Esityksen 6 §:n mukaan asianosaisten tulee toimittaa haastehakemus, vastaus ja muut asiakirjat käräjäoikeuteen sähköisessä asiointipalvelussa, jollei käräjäoikeus erityisestä syystä salli hänen toimittaa asiakirjaa muulla tavalla. 7 §:n mukaan, jos asianosainen, jonka on tullut toimittaa asiakirja käräjäoikeuteen sähköisessä asiointipalvelussa, toimittaa sen muulla tavalla, käräjäoikeuden on kehotettava asianosaista toimittamaan asiakirja määräajassa sähköisessä asiointipalvelussa. Asianosaiselle on samalla ilmoitettava siitä, mitä 8 §:ssä säädetään. 8 §:n mukaan jos asianosainen, jonka on tullut toimittaa asiakirja käräjäoikeuteen sähköisessä asiointipalvelussa, ei kehotuksesta huolimatta toimita käräjäoikeuteen tällä tavalla: 1) haastehakemusta, se jätetään tutkimatta; 2) vastausta, asia ratkaistaan siten kuin 5 luvun 13 §:ssä säädetään; 3) käräjäoikeuden pyytämää kirjallista lausumaa, asia ratkaistaan siten kuin 12 luvun 10–13 §:ssä säädetään; 4) kirjallista todistetta tai muuta asiakirjaa, sitä ei oteta asian käsittelyssä huomioon; 5) valitusta tai vastavalitusta, sitä ei oteta tutkittavaksi.

Vaatus sähköisestä asioinnista on yhtäältä erittäin ankara ja toisaalta hankala, kun muulla tavalla toimitettua asiakirjaa ei oteta vastaan. Asiakkaan kontaktoinnista, neuvonnasta ja määräajan pidentämisestä tulee runsaasti lisätyötä verrattuna siihen, että tuomioistuimeen jo muulla tavalla toimitettu asiakirja otettaisiin vastaan. Voinee olettaa, että henkilöt, joilla on tarvittava laitteisto, ja jotka muutoinkin mielellään käyttävät sähköisiä palveluita, kokevat tämän helpoksi tavaksi ja käyttävät niitä vapaaehtoisesti. Näin ollen luultavasti lähinnä vain ne, joilla on vaikeuksia käyttää sähköisiä palveluita, lähettävät tuomioistuimeen asiakirjoja muilla tavoin. Täten olisi tarkoituksenmukaista ja joustavaa sekä resursseja säästävää, ottaa nämä asiakirjat vastaan kuin sen sijaan pyrkiä saamaan sama asiakirja sähköisesti varsinkin, kun näissä tilanteissa luultavasti kuitenkin varsin usein joudutaan myöntämään erikoislupa asiointipalvelun pakollisesta käyttämisestä. Tosin hallituksen esityksen mukaan asianosaisten omat tietotekniset ongelmat eivät muodostaisi erityistä syytä, mikä kuulostaa varsin tiukalta lähestymistavalta etenkin, kun erinäiset tietotekniset ongelmat ovat arkipäivää kaikkialla.

Hallituksen esityksen mukaan 16–89-vuotiailla suomalaisilla on keskimäärin hyvät digitaidot: 73 prosentilla vähintään perustaidot ja 44 prosentilla sitä paremmat taidot (Digitaitoraportti 2023, s. 11). Edelleen siis varsin suurella osalla ei ole kovin hyviä digitaitoja eikä kaikilla liene käytössään myöskään tarvittavia laitteita. Hallituksen esityksessä todetaan tältä osin, että ”koska käräjäoikeus voisi sallia sähköisen asiointipalvelun käyttövelvollisuudesta poikettavan, ehdotus ei vaikeuttaisi myöskään niiden, joiden digitaidot ovat heikommat, pääsyä tuomioistuimeen”.

Pidän sähköisen asiointipalvelun käyttämisvelvoitetta erittäin ankarana ja oikeusturvan kannalta ongelmallisena. Mikäli palvelua ei käytetä, seurauksena voi olla asian tutkimatta jättäminen, yksipuolinen tuomio tai lausuman sivuuttaminen – kaikki vakavia seuraamuksia, jotka vaikuttavat kohtalokkaasti asian lopputulokseen.

Erityisen huolestuttavaa on, että velvoite kohdistuu myös henkilöihin, joilla ei ole riittäviä digitaitoja tai toimivia laitteita. Ikääntyneet, vammaiset ja muut teknologisesti heikommassa asemassa olevat kansalaiset voivat jäädä käytännössä tuomioistuinpalveluiden ulkopuolelle. Tämä vaarantaa heidän perusoikeutensa, erityisesti oikeuden saada asiansa käsiteltyksi tuomioistuimessa.

Lisäksi on huomioitava, että omat tekniset ongelmat – kuten järjestelmän toimintahäiriöt tai laitteiston puutteet – eivät esityksen mukaan ole hyväksyttäviä perusteita vapautukselle sähköisen asiointipalvelun käytöstä. Tällainen ehdottomuus voi johtaa tilanteisiin, joissa oikeuden toteutuminen estyy tai siitä tulee kohtuuttoman vaivalloista ja stressaavaa.

On tärkeää, että tuomioistuinpalvelut ovat saavutettavissa yhdenvertaisesti kaikille kansalaisille. Sähköisen asiointipalvelun käyttö ei saa muodostua esteeksi oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille.

Katsonkin, että vaatimus sähköisen asiointipalvelun käyttämisestä on liian ehdoton, koska uhkana on tutkimatta jättäminen, yksipuolinen tuomio, lausuman jättäminen huomiotta yms. asian lopputuloksen kannalta olennainen ja kohtalokas seuraamus.

Asiointipalvelun käyttämistä ei tulisi vaatia näin tiukasti, koska se aiheuttaa myös tuomioistuihin turhaa työtä ja on kaikkien toimijoiden kannalta ehdottomuudessaan byrokraattisesti säännelty. Tarkoituksenmukaisempi menettelytapa olisi ottaa myös ei-sähköinen asiakirja vastaan silloin, kun sellainen jo on ehditty tuomioistuimeen asti toimittaa. Se olisi myös viranomaisen palveluperiaatteen mukainen menettelytapa.

Oikeudenkäyntikulut

Esityksen mukaan pienten riita-asian menettelyssä käsitellyn asian voittanut asianosainen saisi nykyistä pienemmän summan korvauksena oikeudenkäyntikuluistaan. Mahdollista olisi, että osa voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluista jäisi jatkossa hänen itsensä maksettavaksi. Vaikka voittaneella asianosaisella on oikeus korvaukseen oikeudenkäyntikuluistaan, korvausta ei aina saada perityksi vastapuolen varattomuuden vuoksi.

Oikeudenkäyntikulujen määrän pitäminen kohtuullisella tasolla on kannatettava lähtökohta. Erityisen hyväksyttävää se on, jos menettelyn helppous ja virallistoimintoisuus todella tarkoittavat sitä, että tosiasialliset kulut jäävät vähäisiksi. Sen sijaan voittaneen asianosaisen velvollisuus subventoida oikeuksiin pääsyä maksamalla osa omista kuluistaan, on epäoikeudenmukainen lähtökohta. Esityksessä tuodaan esille myös se, että kuluja on usein vaikeaa saada perittyä vastapuolelta. Sein (se, miten asiat ovat) ja sollen (se, miten asioiden tulisi olla) ovat lähtökohtaisesti erillisiä ja erillään pidettäviä käsitteitä. Se, että kuluja ei saa aina perittyä, ei saa johtaa siihen, että kuluihin ei enää olisi edes oikeutta. Tosiasiallinen lainvastainen tila ei saa johtaa siihen, että lainvastainen tila säädettäisiin lailliseksi.

Todistelun rajoittaminen

Esityksen 13 §:n nojalla kärjäoikeus voisi evätä pienten riita-asioiden menettelyssä käsiteltävässä asiassa esitettävän näytön myös silloin, jos se on asian asianmukaisen käsittelyn edistämiseksi perusteltua.

Mitä tämä tarkoittaa? Onko tarkoitus evätä sinänsä tarpeellista näyttöä? Siinä tapauksessa säännös vaarantaa oikeuksiin pääsyn ja ei ole oikeusturvan vastaisena hyväksyttävä. Jos näin ei ole tarkoitus, voidaan kysyä, että mitä uutta tällä pykälällä on tarkoitus tuoda pienten riita-asioiden menettelyyn? Jo nyt, turha näyttö (ei relevantti, päällekkäinen, näyttö riidattomista tai notorisista seikoista) on materiaallisen prosessin johdon avulla evättävä. Tämä on sinänsä asianmukaista käsittelyä. Näin ollen 13 § vaikuttaa joko vaaralliselta tai turhalta tulkinnasta riippuen. Myös HE:n perustelut jättävät soveltamistilanteen ja pykälän sisällön sekavaksi. Ehdotan, että ao. § 13 poistetaan kokonaan.

Ratkaisun julistaminen

18 §:n mukaan, jos asiassa on toimitettu pääkäsittely, kärjäoikeuden tulee julistaa ratkaisu ilmoittamalla sen lopputulos ja perusteluiden pääpiirteittäinen sisältö pääkäsittelypäivänä. Kärjäoikeus saa kuitenkin antaa ratkaisun kärjäoikeuden kansliassa, jos siihen on erityinen syy. *Ratkaisu tulee silloin antaa niin pian kuin mahdollista.*

Ratkaisun julistaminen pääsääntönä on kannatettava. Pitkän ajan kuluttua annettavista kansliatuomioista on monissa kärjäoikeuksissa tullut pääsääntö jopa rikosasioissa. Toisen momentin sisältämä poikkeus ja mahdollisuus antaa kansliatuomio myös pienriitamenettelyssä on epäonnistunut. Ilmaisus ”niin pian kuin mahdollista” ei ole sisällöltään tarkkarajainen eikä sovi lakitekstiin. Se on poistettava. Kansliatuomion mahdollisuutta pitäisi selkeästi kiristää, jollei sitä poisteta kokonaan. Lisäksi kansliatuomion antamiselle tulisi säätää määräaika.

Helsingissä 6.10.2025

Laura Ervo

Prosessioikeuden professori, VT, Helsingin yliopisto